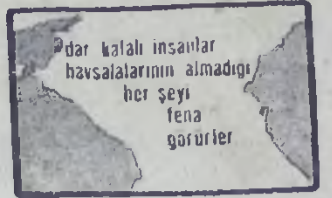

kamçı

Yıl : I - sayı : I

● aylık siyasi gazete ●

Haziran 1970

ONBİR MAYIS VE TARİHİ GERÇEKLER

BÜYÜK VATANSEVER İSMAİL BERKUK

Irk'en olduğu kadar, tarihi ile de bağımsız olan Kuzey Kafkasya Milletinin mazisi, toplumun kaderini etkileyen müstesna günlerle doludur. Hiçbir milletin egemenlik savaşı bu milletin ki kadar uzun ve yorucu olmamış, sonucu da onun ki kadar hazin bitmemiştir.

Bu hal Kuzey Kafkasyalıların bir bakıma talihsizliği, bir bakıma da talihsizliğidir.

Talihsizdir, çünkü: Dünyanın en büyük emperyalist gücü ile savaşma şerefine nail olmuş, pek çok mazlum milletin ıleri karakol görevini deruhte ederek, kendi ölüm ve yokluğu panasına onların yaşamasını sağlamış, insanlık adına bir milletin yapabileceği en büyük fedakârlığı yaparak diğer milletlerin bir nevi mesihi olmuştur.

Talihsizdir, zira: uğruna her şeyi feda eden, hayat bahşettiği diğer milletleri onu anlayacak kabiliyet ve insanlık anlayışını göstermemişler, sonunda yalnız kalarak en mukaddes varlığı olan vatan, hürriyet ve istiklâlini kaybetmiş yaşattığı milletlerden yaşama hakkı isteyecek kadar sefil ve perişan olmuştur. Her halükârda milli kurtuluş gününü büyük bir sabır ve inatla bekleyen Çerkes Milletine, yıllarca uğruna savaştığı idealer için tarihi bir fırsat doğmuştu. Bu, tüm Kafkasyalıların esaret zincirini parçalamak için sabırsızlıkla beklediği büyük gündü. Nihayet beklenen

olay vuku buldu. 1917 Martında ihtilâl patlak verdi, bunun neticesinde emperyalizmin en güçlü kanadı çürümüş ağaçlar gibi kökünden yıkılarak tarihin karanlıklarına ebediyen gömüldü.

Hürriyet ve istiklâle susamış Çerkes Milleti büyük bir iman ve inanla bu fırsattan istifadeye koyuldu. Mart ve Nisan aylarını Mayısta yapılacak kurultayın hazırlığı içinde sükunetle geçirdiler, bu kurultaya bütün Çerkes Kabilelerinin mümessilleri davet edildi.

Kuzey Kafkasyanın tarihinde ilk defa bu derece büyük ve şumüllü bir kurultay teşekkül ediyordu. Müzakereler Vladikafkas'ta bulunan bir tiyatro salonunda başladı. Milli kurtuluşun heyecanı delegelerin yüzlerinden okunuyor, hatta ağla-

dı. Böylece 1917 yılı sonu ve 1918 yılı başlangıcı olan zaman heyecan içinde geçti. Bu defa da Kuzey Kafkasya'yı iki tehlike sarmıştı. Zahirî zıt görünüş bu iki tehlikenin temelinde müttefik olduklarını görmiyen Çerkesler kendi milli meselelerinin çözümünü bu ayrı cephelerde bulunmakta aramışlar, böylece kendileri de bil meyerek iki kutba ayrılmış ve maalesef büyük bir gaflete düşmüşlerdir. Ne yazık ki Kuzey Kafkasya tarihi bu yönden büyük hatalarla doludur. Bu ve benzeri nedenlerle durum ağırlaşmış oldu. Çerkesya, tutu-

nabilmesi için dıştan samimi bir yardıma muhtaçtı. Bunu da tarih boyunca kader birliği ettiği Türk'lerden beklemiş bu maksatla Merkezi Komite Türk'lerle temasa geçmek üzere Abdülmecit Çermoy, Mehmet Kadı ve Haydar Bammat'ı Kafkas Milletlerinin mümessillerinin müzakere halinde bulunduğu Trabzon'a göndermişti. Türkiye ile yapılan temaslardan sonra 11 Mayıs 1918 tarihinde Andi de toplanan 1500 kadar Millet Temsilcisinin kararı ile Cumhuriyet ilân edildi. Müteakiben bir heyet Kuzey Kafkasya'nın resmî mümessili sıfatı ile müzakerelerde bulunmak üzere İstanbul'a gönderildi. Bu heyet Osmanlı İmparatorluğu hükümetiyle bir dostluk ve yardımlaşma antlaşması imzaladı, fakat bu yardım ma-

Cumhuriyetin ilk zamanlarında seçilen bu kurul Anayasa'yı hazırlamaya memur edildi. Buna göre iki meclis olacaktı, devlet başkanı aynı zamanda başbakanı. Kuzey Kafkasya Anayasasının ana hatları şöylece tesbit edilmişti:

- 1 — Kuzey Kafkasyalıları siyasi bir birlik teşkil ederler.
- 2 — Bu birlik içinde her kabile tam bir muhtariyete sahip olacaktır.
- 3 — Birliğin iki teşri meclisi bulunacaktır. Birincisi 1/30 000 nisbetinde seçilmiş Mebuslar Meclisi, diğeri Kabilelerin seçeceği ikişer azadan mürekkep Ayân Meclisi.
- 4 — Her iki meclis kendi aralarında bir İcra Heyeti heyet te kedi arasından bir reis seçer. Bu reis aynı zamanda bütün birlik teşkilâtının başkanıdır.
- 5 — Devletin Anayasasının muhafaza ve idamesi meclisler tarafından yapılan kanunların icra kuvvetinin ve her kabileye ait idari ve kazai işlerin Anayasaya uygun olup olmadığını mu rakahe etmek üzere bir Yüksek Divan teşkil edilmiştir.

Başkanlığa Abdülmecit Çermoy getirildi. Bundan böyle Kuzey Kafkasyanın mukadderatı onun ve riyasetindeki komitenin elindeydi. Fakat bitmek tükenmek bilmeyen harpler Kuzey Kafkasya Milletine sonu gelmez felâketler hazırlamıştı. Milleti iradesini temsil, kaderini tayin edecek kadroyu silip

bugün perakende ve perişan görülen bu millet, nayat, hadise ve cereyanlarının geliş güzel sürüklediği ve tarih sahnesine atıverdiği bir insan topluluğu değildir. Bilâkis bu millet, kökleri mazinin çok, pek çok derinliklerinden gelen ve o mazide geniş sahalar yayılmış, bu sahalar da bugünkü medeniyete temel olacak eserler kurmuş ve bırakmış olan bir beşer zümresinin bakiyesidir. Böyle bir bakiyeyi, hürmete lâyık olduğu kadar tetkik edilmeye ve bilinmeye değer bir varlık olarak kabul etmek lazımdır. Tarihi mevki bu mahiyette olan Kafkasya'nın bu mühim vaziyeti karşısında ilim namına yabancıların tenkitleri caiz görülürse, milli vicdan ve vatani vecibeler namına Kafkaslıların muahaze edilmeleri icap eder.

Ölümünün 16. yılında büyük bir vatanperverin kaybının üzüntüsüyle hizmetlerini yad ediyoruz. İçinde yaşadığı cemiyete ve milletine faydalı insan

kimdir? sorusuna en güzel örnek olan büyüğümüzün hatırası önünde hürmetle eğilir, taşıdığı bayrağı daha sanraki ne-

(Devamı 5. Sayfada)

götürmüş, geride sadece vatanını son derece seven ve fakat günün değişen şartlarını kavramaktan yoksun bir avuç insan bırakmıştı.

Günün şartlarına ve milli mesuliyetin ağırlığına fazla tahammül edemeyen Abdülmecit Çermoy hükümeti istifa etti. Yerine Pşimaho Kosok hükümeti kuruldu. Bu hükümet, siyasi ve askeri olmak üzere iki cephede faaliyet gösterdi. Bütün imkânlar kullanılarak tekra. millete mücadeleye başlandı. Ama iki ateş arasında bunca savaşlar vermiş yokluk ve yorgunluk içinde bulunan bu millet ne kadar dayanabilirdi?

Hiçbir yerden yardım almayan ve türlü vaatlerle oyala nan bu kahraman millet yine de imanından bir şey kaybetmeden davasında direndi. İki yüzü politikamın kurbanı oldu fakat esiri olmadı.

12 Haziran 1919 tarihinde Pşimaho Kosok hükümeti istifa etmek zorunda kaldı, yerine

General Mikail hükümeti kurmaya memur edildi. Bu sırada muharebeler bütün şiddetiyle devam ediyor, Kuzey Kafkasyalıları bir kül olarak akıllara durgunluk veren tarihin kaydetmediği kahramanlık numuneleri veriyorlardı. Kadın, kız, çocuk çocuk yedisinden yetmişine kadar canını dişine takmış var gücüyle düşmana saldırıyordu. Neticede 20 000 şehit verdiler. Bunun 1000 kadarı kadındı, Çerkes kadını erkeği ile omuz omuz savaşarak vatanları uğruna hayatlarını hiç tereddütsüz feda etmişlerdi.

Artık mukavemet etmenin faydasızlığını gören yetkililer daha uygun şartların doğmasını beklemek üzere hükümeti taht ettiler. Üç asır istiklâl ve hürriyet savaşı veren bu uğurda nesiller feda eden Kuzey Kafkasyalıların tarihi ibret tabloları ile doludur.

Ne hazindir ki insanlığın gözü önünde işlenen bu cinayete kimse mani olmamış hatta buna teşebbüs dahi edilmemiştir.

ÇIKARKEN

İnsanlığın gözleri önünde 300 yıl oynanan bir dram sonucu 1864 yılının getirdiği meş'um "göç felâketi" ile anavatanlarını terk mecburiyetinde kalan bir millet, büyük göçten günümüze kadar süren yüz küsur sene içinde; anavatanda müstevlilerin siyasi entrikaları, muhacerette gurbet acıları, dünyada bitmez tükenmez türlü karışıklıklar gibi nedenlerle maalesef bugün için lâyık oldukları tarihi şerefe :

"KENDİ TOPRAKLARINDA KENDİ KENDİNİ İDARE EDEN BAĞIMSIZ DEVLET" idealine ulaşamamışlardır.

Aleyhteği şartların katılığı ve korkunçluğuna rağmen bugün var olan bu milletin kendini kültürüyle, geçmişiyile tanımasına, kaybettiği hakları isteyebileceği güce ulaşmasına ve tek bir ferdi kalıncaya kadar yaşayacak olan idealine kavuşmasına büyüklerinin ve aydınlarının yardımcı olması gerektiğine inanıyoruz.

Kamçı, yayın hayatına atılırken, mazinin ders alınacak olaylarını genç zihinlere aktarmak, var olan kültürünü geniş kitlelere yaymak, kendini ve sorunlarını kamu oyuna tanıtmak görevlerini yaparak sütunlarının fikir sahipleri ile toplum arasında bir köprü olacağına inanmaktadır.

Milli orf ve adetlerinin önderliğiyle yayın hayatına devam edecek olan Kamçı'nın vazifesini tam yapabilmesi, tenkitleriniz, uyarılarınız ve yayınlara katılmanıza bağlıdır.

Sizlerden gördüğü alâkaya göre, sizin için yaşayacaktır.

Haberler

ANKARA KUZEY KAFKASYA KÜLTÜR DERNEĞİNİN HABERLERİ

FOLKLÖR EKİBİNİN ÜRDÜN VE SURİYE GEZİSİ

Ürdün ve Suriye'deki Hayır Cemiyetlerinin daveti üzerine Ankara Kuzey Kafkasya Kültür Derneği Folklor Ekibi, 3 idareci ve ekip hocalarının nezaretinde 35 kişilik bir kafiye halinde 18-26 Nisan tarihlerinde bir gezi yapmışlardır.

Gezi ile ilgili dernek bildirisine göre; 18 Nisan Cumartesi günü öğleden sonra Ankara'dan hareketle, ertesi gün saat 13'te Şam'a girilmiş, oradaki Cemiyet binasında bir tanışma toplantısı yapıldıktan sonra yola devam edilerek aksam saat 21.30 da Amman'a varılmıştır. 20, 21, 22 ve 23 Nisan tarihlerinde Amman'da Cemiyet Merkezi, Üniversite, Amman'a 10 km. mesafe İcki Vadisine Köyü ziyaret edilmiş televizyon stüdyosunda ekip oyunları televizyona alınmış, büyük ve modern bir salonda Kafkas Oyunlarını göstermek amacıyla iki gece verilmiş, oyunlar seyircilerin büyük takdirlerini toplamıştır.

Dönüşte, 24 ve 25 Nisan tarihlerinde Şam'da iki gece yapılmış, bu geceler de büyük ilgi ve tezahüratla karşılanmıştır.

Bildiri de ayrıca Amman ve Şam'daki Büyük Elçiliklerin gösterdiği yakınlık ve alâkaya teşekkür edilmekte, yaz aylarında Amman ve Şam'dan bir misafir grubunun Türkiye'ye geleceği bildirilmektedir.

Muhtelif konuşmacıların değişik konulardaki temenni ve dileklerini ortaya koydukları genel kurulda Kemal Cankat, Kâzım Berzeg, Mahmut Atalay, Orhan Şocen, Ersin Aşan, Rauf Bozkurt ve Sururi Ögün'den müteşekkil liste bu seneki İdare Heyetine seçilmişlerdir.

Seçim sonrası yapılan ilk idare heyeti toplantısında vazife taksimi yapılmış Başkanlığa Kemal Cankat, İl Başkanlığa Kâzım Berzeg, Sekreterliğe Orhan Şocen, Muhasipliğe Rauf Bozkurt, Veznedarlığa Ersin Aşan, Üyeliklere de Mahmut Atalay ve Sururi Ögün getirilmişler ve 1970 yılı çalışma programının tesbiti konularında çalışmalarına başlamışlardır.

Yeni İdare Heyetine başarılar dileriz.

İSTANBULDAKİ TÜRKİYE KAFKAS KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİNİN HABERLERİ

11 MAYIS'I ANMA TÖRENİ

Toplantıda Kafkasya Hakkında genel konuşma yapan Dr. Vasfi Güsar

Kuzey Kafkasya'nın istiklâlini ilân ettiği 11 Mayıs 1918 günü muhacerette bulunan Soydaşlarımızca her sene kutlanması gereken milî ve tarihî bir gündür.

Bu önemli olayın 52. yıldönümünü anmak maksadıyla Türkiye Kafkas Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin Üsküdar'daki salonunda, 10 Mayıs Pazar günü saat 14.30 da bir anma töreni yapılmıştır.

Hürriyet şehitleri için yapılan bir dakikalık saygı duruşuyla başlayan törende Sayın Ömer Beygü'nün günün mana ve ehemmiyetini

Toplantıda ilk konuşmayı yapan Ömer Büyüka

belirten konuşmasından sonra söz alan Sayın Dr. Vasfi Güsar Kuzey Kafkasyanın etnolojisi hakkında kısa bilgi vermiştir.

Daha sonra okunan kahramanlık şiirleri ve oynanan millî oyunlarla toplantıya son verilmiştir. KUZEY KAFKASYA'DA DEPREM

14 Mayıs 1970 günü Kuzey Kafkasya'nın doğusundaki Dağıstan bölgesinde, Merkez üssü Mahac-kale'nin 36 km. Kuzey Batısına düşen, Richter ölçeğine göre 6,6 derece şiddette bir deprem olmuştur.

Buynak, Gumbet, Kazbek ve Kızılyurt gibi şehirlerde acil tedbirler alındığını bildiren Tass Ajansı can kaybı hakkında kesin bilgi vermemiştir.

—oOo—

Bir Dramın Ardından

"Siyaseti sahtekârlık sayan düşüncenin, her zaman kurbanı olan masum insanların ruhlarına ithaf olunur."

Bir tarafta dünya meselelerini halletmişliğin azameti ile hürriyet - özgürlük mefhumlarını tekeline alan sözde büyük devletler...

Diğer tarafta bu mefhumlar için seve seve canını veren, esir olmamak için ölümü kurtuluş sayan, sözde büyüklere kaderini teslim etmiş bir avuç kahraman ve... Büyüklüklerini küçülten davranışlarıyla çoluk - çocuk, kadın - erkek, genç ihtiyar 7000 insanı bir çırpıda can düşmanlarına teslim eden sahte hürriyet şampiyonları... Ve onların yarattığı facia DRAY.....

Yıl 1945 dünyayı bezdiren bir savaşın son demeri... II. Dünya Savaşının getirdiği acıları silebilmek için Mayıs güneşinin getirdiği ümitler... Avusturyanın Lienz şehri civarında Oberdrauburg ve harbin mukadder kuruluşlarından 8000 kişiyi barındıran bir mülteci kampı...

Yıl yine 1945, Mayıs ayının 28'i ve Yalta Anlaşmasının yanılan hükümleri, bunların yerine getirilmesini talep eden Sovyet Temsilcileri...

"Halk Düşmanı" ilân edilen gerçek vatanseverleri geri isteyen bir emirname ve bir general: «Hepiniz gönüllü olarak dönmek mecburiyetindedesiniz, karşı koyan herkes derhal öldüğü yerde kurşuna dizilecektir.»...

Arkasından kan... ateş... ölüm... ve devamı Drav sulurunda oynanan acı bir dram. Geride kalan ise «Burada 28 Mayıs 1945 de 7000 Kuzey Kafkasyalı Kadın ve çocuklarıyla birlikte Sovyet makamlarına teslim edildiler. Ve onlar, İslâmiyete olan bağlılıklarıyla Kafkasyanın istiklâli için idealerine kurban gittiler. «diyen bir aunt... Ruhlarda sönmeyen bir ızdırap...»

Ruhları şad olsun.....

KONFERANS

31 Mayıs 1970 Pazar günü, Sayın Avukat Hakkı Kurmel tarafından, Türkiye Kafkas Kültür ve Yardım Derneği'nin Genel Kurul Salonunda organize ettiği konferans serisinin biri olan «Günümüzün sosyal şartları içinde gençlerimizin meseleleri» konulu bir konferans verilmektedir.

Seçkin davetli grubunun hazır bulunduğu konferans bazı suallere cevap olması bakımından faydalı geçmiştir.

KIR GEZİSİ

17 Mayıs 1970 Pazar günü Dernek Gençlik Kolu tarafından bir kır gezisi tertip edilmiş. Şile civarında Yeşilyadı köyüne yedi otobüstük kalabalık bir kafiye halinde giden hemşehriler eğlenceli ve güzel bir tatil geçirmişlerdir.

11 Mayıs Anma Törenini izleyen Hemşehrilerden bir grup

Çerkeslerin menşei

Aytek NAMİTOK

ÖNSÖZ

Kafkasya, yalnız turistler ve şairler için değil, aynı zamanda bilginler için de dünyanın en ilgi çekici bölgelerinden biridir. Dağı tarif eden «Fosil milletlerinin müzesi» deyimini dünya üzerinde Kafkasya kadar hiç bir şey doğrulamamıştır.

Bunu bir tarih kanunu olarak niteliyen F. Lonormant, dağ sakinlerinin o vadakilere bakıyla hürriyet hislerini ve savaşçı karakterlerini daha sürekli ve daha dayanıklı olarak koruduklarını ifade eder. Hatta öyle ki, fetihlerle son sığınaklarına kadar itilmiş olsa bile uysallaşır fakat asla boyun eğmezler. Şurası gerçektir ki, dünyanın çehresini birkaç defa değiştiren olaylara rağmen Kafkas Dağlarında ve ormanlarda yerleşen halk dillerini fiziki yapılarını ve ulusal karakterlerini tüm safıyla korumuşlardır. Başka yerlerde etnik özelliğini bu derece koruyabilen milli bir toplum zor bulunur. Etnoloji ve dilbilim bakımından da Kafkasya, her zaman üstün tutulan önemli bir toprak olacaktır.

Arkeologlar ve antropologlar da şikâyetçi olmamalıdır. Zira onlar için de geniş çalışma alanları vardır. Örneğin Kuzey Kafkasyanın son asırda 1500 dolmine ve dünyanın en zengin megalitik kalıntılarını sahip olduğu bilinmez mi? Yine aynı bölgede, Truva II ile aynı

aileden, fakat daha eski olan Kurganların, gelişmiş tarih öncesi medeniyetlerinin kalıntıları bulunmaz mı? Ayrıca bu medeniyetin Sümer ve Hitit medeniyetleriyle benzerlik arzettiğini hatırlatmaya lüzum var mı? Özellikle Kuzey Kafkasyanın Hititler üzerindeki etkisinin açıkça görüldüğünü ve «M. Rostov'tzeff» e göre «bunun tersinin gayri mümkün olduğunu» hatırlatmak gerekiyormu? Bu bilgini Türkistan, Elam, Mezopotamya ve Mısır gibi oriyantal merkezlerde zaten bilinen Bakır Devri Medeniyeti'ne Kuzey Kafkasyanın da eklendiği neticesine götürülen önemli olaydır. Bu bölgede bulunan en iyi kalıntıların incelenmesi, gelişmenin Kafkasya'ya dışarıdan gelmediğini, bunu kanıtlayan materyallerin ithal olmadığını ve bunların yaşlarının diğer gelişme merkezlerine paralel gelen kalıntılardan hiç te genç olamayacağını göstermiştir. Yazarın, diğer bir eserinde Çerkeslerin ataları olan Meoto-Sindes'lere malettiği bu medeniyet, bu halkın mensuplarının incelenmesinden doğan neticeyi başlı başına doğrulamaktadır.

Ayrıca geçen asırda, Antropoloji ilminin ilk araştırmalarını, «Kafkas Irkı» diye adlandırdığı beyaz ırkı, tüm safiyetleriyle yansıtan beyaz insan örneğinin bulunduğu tahmin edilen Kafkasya Toprakları'na yönelttiğini de hatırlatmaya lüzum var mıdır?

Ya, diller tarihçileri ve folklor etüdçüleri için dünyada zengin medeniyetlerin geçerek kolonilerini kurduğu gerçek manada «medeniyet yatağı» Kafkasya'dan daha inandırıcı bilgileri, gelenek ve göreneklerle ilhamları hangi memleket teslim edebilir?

Etnografya ve dilbilimi bakımından Kafkasya, Kafkas Medeniyetli diğer medeniyet yuvalarından ayrı değildir, ayrılmaz. Demek ki beyaz insanın tarihi için bu memleket bütün görünümlü her zaman inceleme konusu olmaya layıktır. Bu incelemenin daha verimli ve isabetli olmaları konunun bölümler halinde ve bütün ayrıntılarıyla ele alınmasıyla ancak mümkündür. Sık sık «Kafkas Dilleri», «Kafkas Irkları» denildiği iştir, fakat Kafkas Dünyası tüm üniteleriyle o kadar karmaşıktır ki doğru bir sonuç için bu birimlerin sentezinden evvel inceleme sahasını

daraltıp etnoloji ve dilbilimi yönünden iyice açıklığa kavuşturulmuş grupların tetkikiyle işe başlamak gerekir.

Bu üniteler içinde Çerkes Grubu kendisini en iyi koruyabilmiş olan bir birimdir, aynı zamanda kaynakları en çok esrarı kapsayan gruplardan biridir. Şu halde konuşma, metot mülâhazaları kadar dilin, geleneklerin ve bizat halkın tanınmasının sağlayacağı kolaylıklar da gözönünde tutularak seçilmiş oluyor.

İlk bakışta, tanınan hiçbir milletle en ufak dil aşinalığı olmayan ve geçmişinden hiçbir yazılı belge buldurmayan bir millet olursa, «menşei» konusunu göz önünde tutmayı istemek ne biçim bir iddiadır. Bununla beraber şayet «menşei» kelimesinden halkın mensup olduğu, tarihsel bakımdan bilinen bir aile anlaşılırsa, o zaman mesele biraz daha kolaylaşır. İlimizdeki incelemenin başlığını da bu yönden değerlendirmek gerçekten yerinde olur.

Bu şekilde ele alınsa bile sorun yine kolay değildir. Zira çalışmayı tam manasıyla tek yönlü olarak tarihsel veya dilbilimsel, arkeolojik veya antropolojik açıdan ele almanın imkânsızlığını deneyler göstermiştir. Ancak bütün bu şartları birleştirerek tutarlı sonuçlara varmak ümit edilebilir. Ve ancak şartların tabiki aynı neticelere vardığında bu neticeler geçerli olarak kaale alınabilir.

Paleoetnoloji çalışmalarında yazılı metinler hareket noktası vazifesi görmelidirler: «Metinler ilmi antikite için, hatta çok eski bir antikite için bile birinci derecede gelirler.»

Daha sonra dilbilimi, topoğrafya ilmi ve özel isimler gelirler. Tarihsel incelemelerin en sağlam temelini yalnızca dil olduğunu kabul eden teori «Bilgimizin sınırı, ispat gücünün bittiği yerdir» der. Bu, etnoloji alanında milleti (Ethos tarif eden tek unsur dil ise ve az da olsa kaybolmuş dillerin izlerine sahip olunabilirse, bu teori ancak zaman kabul edilebilecektir. Gerçekte, ekseriya sadece birkaç kelimeyle, ancak gerçek veya tahmini, «substra» kalıntılarıyla, yalnız etnik durumunun şüpheli olduğu bazı metinlerle (tıpkı Lennos Yazıları, Ezerofu Yüzüğü gibi) (Devamı Sayfa 7 de)

EDEBİYAT

EDEBİYAT DÜNYAMIZDAN BİR İSİM:

şocen ali

CERKES Alfabesi Üzerine

Milletlerin oluşmuş kültürlerini yok olmaktan kurtaran süpheşiz ki yazıdır. Halkın sözlü edebiyatının nesilden nesile değerlerinden hiç bir şey kaybetmeksizin aktarılabilmesi ancak yazıyla olur.

Kuzey Kafkasya'da birçok üstün mezylere ve halk edebiyatının zenginliğine rağmen yazı - alfabe sorunu tam bir neticeye kavuşturulamamış, zaman zaman bir çok evrimler geçirmiştir.

Çerkes yazı dilini kısaca gözden geçirirsek, bu konuda yapılan faaliyetlerin iki bölümle incelenmesi gerektiğini görürüz. Birincisi Ana vatanda yapılan çalışmalar, ikincisi ise muhaceretteki gayretlerdir.

Büyük bir medeniyetin yaratıcısı ve sahibi olan Çerkes Milletinin ilk devirlerde Grek Alfabesini kullandıkları bilinmekle beraber, araştırmaların yetersizliği yüzünden henüz elde bu hususu kanıtlayacak bir belge bulunmamaktadır.

İlk yazılı belgeler ancak 7. yüzyılda kullanılmaya başlayan Arap Alfabesinin kalıntılarıdır. Önce dinî mekteplerde, Çarlık devrinde ise Lise muaddili okullarda bu alfabe kullanılmıştır. Ayrıca Lopanski, Marr, Uslar ekseriyeti Kyril esashı muhtelif Kafkas Dilleri için alfabeler düzenlemişlerse de eğitim aracı olarak halka mal edilmemiştir.

Edebiyatımızın gerçek bir aşama devrine girmesi ve anadilde yazan birçok yazarın yetişerek eserlerini kendi dilleriyle vermeleri XIX. yüzyılın sonlarıyla XX. yüzyılın başlarında yoğunlaşmış ve dil - alfabe ilişkileri ile ilgili çalışmalar bu dönemde gelişmiştir.

Bu cümleden olarak Sovyet İhtilalinin yarattığı geçici serbestlikten istifadeyle 1922 yılında yapılan konferans ve bunu takiben açılan, mahalli dillerle tedrisat yapan okullar çalışmaların önemli bir bölümünü teşkil eder. 1925 Yılında da Lâtin esashı yeni bir alfabe meydana getirildi, ancak muhtelif lehçeler için ayrı ayrı hazırlanan bütün alfabeleri birleştirerek edebi dil birliğine ulaşmak fikriyle hareket edilmesine rağmen tatbikatta bu netice sağlanamadı ve bu çalışmaya katılan aydınların çoğu da sonradan muhtelif sıfatlandırılmaları tasfiye edildi. 1930 Yılında Moskova'da Sovyet halklarının alfabelerini birleştirmek gayesiyle yaptığı çalışmalar da Kyril esashı alfabenin öne sürülmesi yüzünden istenileni veremedi. Süregelen devletin Kyril, mahalli kuruluşların Lâtin v.s. esashı alfabelerinin karışıklığı ve bu karışıklığın doğurduğu sorunlar ancak 1938-40 yıllarında sovyet hükümetince yapılan alfabe değişikliğiyle kısmen halledilebildi ve bütün sovyet topraklarında Ermeniler ve Gürcüler hariç Kyril alfabesinin temel olarak kullanılması fiilen başlamış oldu.

Anavatanında yazı dilinin geçirdiği bu merhalelere paralel olarak muhacerette de aynı konuda çeşitli faaliyetler devam etti. İstanbul'da Ahmet Cavit Paşa Arap Harfleriyle hazırladığı alfabesini yayınlamak Millî Edebiyattan derlemeler yapmaya başladı. Bu alfabe ile ilk defa Qhaze adlı Çerkesce bir gazete ve çeşitli dergiler, kitaplar yayımlandı. 1908-20 yılları arasındaki çalışmalar alfabe birliği konusuna yönelmiş ve bu arada Mustafa Bütbe «Abhazca ile Çerkes Alfabesi» adlı eserini yayınlamıştır. 1919 Yılında Lâtin esashı ve Kyril harflerinin de katışımlı yeni bir alfabe hazırlandı fakat o devirde dünyanın karışık durumu nedeniyle tatbikat alanı bulanamadı, yine de eldeki imkânlarla «Şimali Kafkasya Cemiyeti» tarafından edebi eserler ve ders kitapları bastırılmış ve hatta anavatanına gönderilmiştir. Bugün bu eserlerden hemen hiçbirini elimizde yoktur, zira sonraları toplanarak yakılmak suretiyle imha edilmişlerdir.

1923 - 24 Yıllarında Anavatan dışında yalnız Suriyede Çerkesce yazın yapıp, okullarda okutuluyordu. İstanbul'daki dil çalışmalarına iştirak eden aydınlarımızdan B. Bateko Harun'un geliştirdiği ve 1929'da Şamda bastırıldığı «Elifba El Şerkesiyye» adlı bir alfabe kullanıyordu. Bu çalışmalar da muhtelif fasılalarla II. Dünya Savaşına kadar devam etti. Aynı devrede Ömer Hilmi Tsey'den hazırladığı Lâtin esashı alfabe de uygulama alanı bulamıyordu.

B. Bateko Harun'un 1929'ra Şamda Bastırıldığı Alfabe

II. Dünya Savaşı muhacirlerinden Kube Şaban 1952 ve 54'te yerleştiği Ürdün'de Lâtin esashı yeni bir alfabe meydana getirdi ve onunla bazı eserler yayınladı.

Bütün bunlar Çerkes Edebiyatının kaybolmaması için yapılan çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Bütün bu değişik alfabelere rağmen bugün kabul etmek zorunda olduğumuz bir gerçek vardır. Artık Çerkes Dili ve Edebiyatı yok olmaktan kurtulmuş ve gelişmeye başlamıştır. Bugün Ana Dille yazının kullanılışı Kyril alfabesiyledir. Birkaç yönden tenkit edilebilmesine rağmen en geniş uygulama alanı bulan alfabe den Kube Şaban 1952 ve 54'te yerdedir.

Bugün Kafkasyada kullanılan Alfabe

«DOSTUNLA DÜŞMAN OLMA. DÜŞMANINLA DOST OLUR.»

Kurtla Çoban köpeğinin samimiyetlerini hayretle gören Tilki dayanamayıp:

— Yahu hunca zaman birbirinizin can düşmanıydınız, şimdi ise yan yana, kol kola geziyorsunuz, can elçersiniz. Hayrola, bu ne haldir böyle? diye sorar.

Köpek içini çekerek bu dostluğun nedenini açıklar:

— Yıllarca hiç bir fedakârlıktan kaçınmadan, senenin dört mevsimi tabiatın tüm ağır şartlarına rağmen, hiç sızlanmadan bekliliğini yaptığım sürüye giren bu kurt bir koyunu kaparak kaçmaya başladı. Fakat maalesef bırakılmak için sarfettiğim gazretlerin hepsi de boşa çıktı. Elimde olmayan bu başarısızlığımı sahibim affedemiyerek beni dövdü ve kovdu. Ben de onun düşmanıyım diye düş oldum.

YALAN İLE GERÇEK

«Yalan ile gerçek arasındaki mesafe nedir?» diye sorulunca, Kafkasyalıların Solonu, Büyük Sosyolog KAZANOKO JABAĞI:

— Dört parmağıdır, diye cevap verir.

Yanıdakiler merakla:

— Nasıl olur? derler.

KAZANOKO JABAĞI hemen dört parmağını sakağına koyarak:

— Yalan ile gerçek arasındaki mesafe bu kadar değil midir? Gözün gördüğü gerçek, kulağın duyduğu yalandır. Zira insanlar gözleri ile gördükleri gerçekleri delectirmekten nakledemezler, diyerek durumu izah eder.

İşte «Yalan ile gerçek arasındaki mesafe dört parmağıdır» vecizesi o günden itibaren bir darbi mesel olarak kalmıştır.

1900 Yılında Kucmizikuey (şimdiki adıyla Stare Krespost) köyünde dünyaya geldi. Babası Ashad, fakir bir çiftçi olmasına rağmen aydın görüşlü ve ileri fikirli bir Çerkesti.

Ali'nin daha küçük bir çocukken herşeye ilgi gösteren hali babasının dikkatini çekti. Çerkes örf ve âdetleri, daime baba oğul arasında bir mesafe bırakır, buna rağmen babası onu yanından hiç ayırmaz, devamlı şekilde Çerkes Milletinin soylu bir köke ve şerefli bir maziye sahip olduğunu, örf ve âdetlerinin güzelliğini anlatırdı. Asırlardan beri ağızdan ağıza nakledilen Çerkes efsane ve menkıbelerini uzun uzun izaha çalışır, o'na şarkı ve ağıtlar okurdu. Ali bunları derin bir hüsu içinde ürpererek dinlerdi.

Şocen Ali'nin biyografisini yazan Çerkesce kitaptan sayfa

Küçük yaşta dinlediği bu güzel şeyler, onun çocuk muhayyilesinde bir öğrenme aşkının doğmasına yetti. Zamanın imkân ve şartlarına göre öğrenim yapan bir köy okuluna kaydoldu. Birkaç öğretmen değıştirmesine rağmen başarı ile mezun oldu (1914) Aynı yıl Nalçık'te bulunan bir özel okula müracaat etti fakat bazı nedenlerle kabul edilmedi. Bu olay Ali'yi âdeta yıktı, tüm ümit ve hayalleri yıkılmış olarak köyüne döndü. Bakhsen'de açılan bir dini okula kayıt oldu ve burada bir müddet öğrenim gördü. Sonra TSVAQHUE NURİY'in yardımını ile Temirhan Şura'da açılan öğretmen kurslarına katıldı (1915). Bu kursu da başarı ile bitirdi ve Kırmın'a gönderildi (1916). Burada stajyer olarak bulunmasına rağmen, büyük bir hırs ve azimle çalışarak kendi kendini çok iyi yetiştirdi.

1917 İhtilalinin karışıklığı içinde, yanlışlıkla sürgünler arasında Türkiye'ye gönderildi. Bu yabancı topraklarda uzun müddet sefil ve perişan bir hayat sürdü, yokluk onu değışmez kaderi oldu. Herşeye rağmen çelik iradeli şair kısa zamanda Türkçe ve Fransızca'yı eksiksiz öğrendi. İlk şiirlerini Türkiye'de iken yazdı (1917). Savaşın perişan hale getirdiği Türk Milletinin acı durumunu dile getirdi.

Şair hertürlü eğilimin dışında kalmış müstesna sanatçılardır. İhamım yoksul ve esir halkının imân ve azimli yürütüğü bağımsızlık mücadelesin-

den almıştır. Nihayet hasretine dayanamadığı vatani Kuzey Kafkasya'ya döndü (1919). Ve bütün mücadelesini Çerkes Milletinin kurtuluşu ve mutluluğu için yaptı. Şairi yücelten meziyetlerinden birisi de nerede olursa olsun, şartları ne olursa olsun kalbinin hep vatani için çarpması, vatana dönmek için her kapıyı zorlamasıdır. Nitekim sonunda bu büyük emelini gerçekleştirmiştir.

«Nane» adlı şiirinde yabancı topraklarda yaşayan Soydaşlarının ızdırap dola hayatlarını, kendi muhaceret izlenimlerini gözyaşı dökken bir dille anlatmaktadır.

Devrin idarecileri, şairi milletinden uzak tutmak maksadıyla Bakü Siyasal Bilgiler Fakültesine gönderdiler. Burasını

da büyük bir başarı ile bitirdi. Fakat bir türlü doğup büyüdüğü topraklara dönemedi. O'nu Dağıstan'da görevlendirdiler. Orada da kardeşlerinin yanındaydı, fakat toprağının kokusu burnunda tütmekteydi. Nihayet Ali bu büyük hasrete dayanamadı ve hastalandı. Ancak, hastalığı ağırlaşınca Nalçık'e dönmeye izin verdiler. Öz kardeşlerinin arasında bulunmanın mutluluğu ve özlediği havayı teneffüs, sıhhatini kısa zamanda düzeltti.

Nalçık'te öğretmen kursları açtı (1928). Devamlılığını sağladıktan sonra köyüne döndü ve çalışmalarına orada devam etti. Fakat fırtınalı hayatı hiç denemedi, çünkü o kendini milletin adamıydı. Asil Milletine.. Güzel Milletine.. Zavallı Milletine..

Köyünde fazla kalamadı, ilk okulun idaresini arkadaşlarına devretti ve Bakhsen'deki Ziraat Mektebine, kardeşlerinin yardımına koştı. «Milliyetçi faaliyetlerde bulunuyor» gerekşesiyle başka bir bölge okuluna nakledildi. 1936 yılına kadar bu okulun müdürlüğünü yaptı. Mevki, şöhet ve para vaatleriyle idallerine gemi vurmağa çalıştı, fakat hepsine nefretle yüzünü çevirdi. Bu ara hep yazmaya devam etti.

Tekrar Nalçık'e döndü (936). Çerkes Edebiyatçıları Birliğinde faal görev aldı. Sınır ve engel tanımaz çalışma azmi kısa zamanda semeresini verdi ve o-

(Devamı 4. Sayfada)

Akıl Satın Alan Adam !

Kuzey Kafkasyalı Yazar İbrahim Tsey'den Tercüme Bir Hikâye

... Vakitlerden bir vakit, ülkelerden birinde bir adam yaşardı. Karısı ve biricik oğluydu.

O yıl orada, bulutlar küstü insanlara.. Yağmur yağmadı. Otlar yeşermedi. Kuzular büyümedi. Kuraklık kasıp kavurdu her yanı.

Yapacak bir iş, ekmek çıkarcak bir taş kalmamıştı. Halbuki çalışmak ve yaşamak gerekiyordu.

Adem ekmeğini başka bir toprağın taşından çıkarmak üzere yola koyuldu. Uzun müddet gitti. Yorgun ve bitkin bir hale gelmişti ki, bir ağaç altında oturmuş gür bıyıklı bir adam gördü. Adam, daha önce hiç görmediği bu yabancıyı sıcak bir ilgiyle karşıladı. «Misafirimiz çok yorgun görünüyor» diyerek ayağa kalktı.

— Gerçekten çok yorgunum. Şuradan buradan konuştular. Yolcu, sorulmadan derdini açtı:

— Bir karım ve bir oğlum var. Bu yıl bizim oralarda büyük bir kıtlık oldu. Çok müşkül durumdayız. Bir iş bulup çalışmak üzere yola çıkmıştım.

— Ben senin derdine deva olmaya çalışırım. Sana iş veririm.

Anlaşmışlardı. İş bulmuştu. Sevinçliydi..

Tam üç yıldır çalışıyordu. Koyun ve sığır güdüyor, toprakla uğraşıyor, çalışıyor, çalışıyordu.. Hiç bir şikâyeti yoktu. Fakat huzursuzdu.. Sevgili karısı, biricik oğlu nasıldılar acaba? Çok özlemişti, mutsuzdu..

— Ne var, misafirim neden böyle rahatsız ve neşesiz? diye sordu ev sahibi.

— Efkâr bastı dedi iç çekerek.. Evimi terk edeli üç sene oldu. Ben burada iyiyim, rahatım, yiyecek şey buluyorum. Fakat lokmalar boğazımda düğümlenip kalıyor. Karım ve oğlum bir türlü çıkmıyor aklımdan. Nasıllar acaba? Ne yapar, ne yerler?

— Seni anlıyorum. Yaptığın işlerin karşılığını vereyim, var git evine.

Ertesi sabah ev sahibi, misafirinin ağızını hazırlattı. Ve üç yüz altında vererek onu uğurladı.

Adam öziem dolu adımlarla yola koyuldu. Yolu çok uzaktı. Kısa zamanda ağızını da tüketti. Paraya dokunmadan evine ulaşmak istiyordu.

Yolda bir köye, köyde bir pazara rasladı. Çok acıkmış olmasına rağmen parasına dokunamıyordu. Bu vaziyette dolaşırken kuytu bir kögede oturmuş, iri yarı, tombul, beyaz burma bıyıklı, yanık yüzlü bir satıcıya ilişti gözü. Mütemediyen «Satarım.. Satarım.. Satarım..» diye bağıyordu. Tuhaf

şey, adam ne sattığını söylemiyordu ve önünde de mal'a benzer bir şey yoktu. Merakla yaklaştı:

— Ne satarsın sen?

— Ben akıl satarım.

— Allah - Allah! Bu adam kaçırılmış olmalı. Akıl da hiç satılacak şey mi? diye söylendi kendi kendine ve yürümeye başladı. Satıcı devamlı bağıyordu: «Satarım.. Satarım.. Satarım..» Geri döndü.

— Akılı kaç satarsın?

— Fiatı yüz altındır.

Merakını yenemedi, yüz altını çıkarıp verdi.

— Haydi sat bakalım..

— Yolda bir nehir çıkarsa karşına, girişini ve çıkışını bilmeden karşıya geçmeğe kalkışma.

— Yüz altınlık akıl bu kadar çık mı?

— Evet

Şaşkın ve üzgün; «bir senelik emeğimin vay haline» dedi ve satın aldığı akıl ile beraber uzaklaştı. Üzgün üzgün dolaşmaya başladı. Beriki halâ; «Satarım.. Satarım.. Satarım Akıl satarım..» diye bağırmakta devam ediyordu. Geri dönmekten kendini alamadı. Hiç düşünmeden yüz altını uzattı:

— Söyle bakalım, şimdi bana ne satacaksın?

— Her ne iş yaparsa yapsın, çalışkan bir adam görürsen, kendisi sana bir şey sormadan sen ona hiç bir şey söyleme.

— Bu kadar mı?

— Evet, bu kadar.

«Yazık ikinci senem de gitti» diye düşündü ve tekrar yürümeye başladı. Fakat o ses halâ kulaklarında çınlıyordu: «Satarım.. Satarım..»

Yine döndü. Son yüz altını da verdi:

— Sat!..

Satıcı «mal» ını uzattı:

— Birisine kızdığın zaman sakın bir şey yapma. Birden yüze kadar say, dedi ve ilâve etti: «ondan sonra ne yapman gerekiyorsa onu yap.»

Cebi boş, kafası dolu (!) pazarı terketti ve yola koyuldu. Yolda karşısına bir nehir çıktı. Köprü yoktu. «nasıl geçsem acaba?» diye düşünürken, düğün kıyafetli bir atlı çıkageldi.

— Burada ne bekliyorsun?

— Karşıya geçecek bir geçit arıyorum.

— Er kişiye her yer geçittir. dedi mağrur atlı ve bir kamçı şaklatarak atını suya sürdü. Atıyla beraber sulara gömüldü

Tekrar çıktı. Fakat ilerliyemedi. Nehrin kumlu zemini atın ilerlemesine mani oldu. Boğuldular. Manzarayı merak ve dehşetle seyrediyordu ki nal sesleriyle kendine geldi. Bir ath gurubu yaklaşıyordu. Gurubu büyüğü, en küçük athı önden gönderdi. Delikanlı:

— Ne bekliyorsun? diye sordu.

— Geçidi bilmiyorum. Nahşu ath da bu yüzden boğuldu. Atlı geri döndü ve guruba katıldı. Az sonra tekrar geldi.

— Büyüğüm seni kendisine götürmekle görevlendirdi beni.

Yaşlı adamın yanına gittiler Adam tane tane konuştu:

— Senin beklediğin yerin pek geçide benzer tarafı yok. Geçit şurası. diye işaret etti. «Buradan geçersen, karşıdaki köye varırsın. Aksi halde sende boğulabilirsin.

Gösterilen yerden nehri kolayca geçti ve köye vardı. Köyün girişinde bir adam oturuyordu. Onu görünce ayağa kalktı.

— Buyur misafir! dedi.

— Bir ev sahibine gerçekten ihtiyacım var.

Adam onu buyur etti. Misafirhaneye geçtiler. Akşam, çeşit çeşit ve hem de bir birinden nefis yemekler ikram ettiler. Ev sahibi, «yemeğini huzur içinde ye dostum» dedi ve onu yalnız bıraktı. Sofradan birine yaklaştı misafir ve büyük bir iştahla, doyuncaya kadar yedi.

Biraz sonra ev sahibi içeri girdi; sitemli bir tavırla: «Misafirim, hiç yememişsin.» dedi.

— Ben bir kişiyim. Oysa dört sofraya var. Bu kadar şeyi nasıl yiyebilirim.

Ev sahibi sesini çıkarmadı. Fakat sofraları teker teker dışarı fırlattı. Atılanlar evin kaidelerini tarafından toplandı.

Geç saatlere kadar sohbet ettiler. Yatma vakti yataklar hazırlandı. Bunlar yedi taneydi ve hepsi de pırl pırlıdı. Ev sahibi rahat uykular diyerek misafirini yalnız bıraktı. Beriki yataklardan birine iligerek rahat bir uykuya daldı.

Sabahleyin ev sahibi odaya girdi ve:

— Hayırlı sabahlar misafirim.

— Sağol.. Hayırlı sabahlar.

— Misafirim, görüyorum ki bütün yataklar dokunulmamış olarak duruyor.

— Ben bir kişiyim, yatakların biri bana yetti.

— Doğru.. dedi ev sahibi ve bütün yatakları dışarı attı. Kadınlar bunları da topladılar.

Kahvaltıda misafire mükemmel donatılmış tam sekiz çay sofrası getirdiler. Sofraların birinde kahvaltısını yaptı ve üzerine bir bardak ta çay içerek çekildi. Ev sahibi:

— Bir şey yemedin dostum dedi.

— Bana yetecek kadar ye dim.

Bu sefer ev sahibi bütün sofraları teker teker dışarı fırlattı. Kadınlar yine topladılar.

Artık yola çıkması gerektiğini anlamıştı. Fakat ev sahibine bir şey söylemeden yola koyulmanın uygun olmayacağını biliyordu. Biraz daha oturdular. Misafirinin durumunu anlayan ev sahibi: «Yola çıkmanız gerekiyorsa sizi alakoyuyuyum» dedi.

— Hemen gitsem iyi olacak.

Tokalaştılar. Muhabbetle uğurlandı. Avlunun ortasına kadar arkasına bakarak yürüdü. Tam bu sırada ev sahibi seslendi:

— Bir dakika dostum.

Ürkek bir tavırla döndü. Ev sahibi koluna girerek onu tekrar misafirhaneye aldı ve:

— Beni dinle dostum: Benim bir annem ve bir babam vardı. Birlikte yaşıyorduk. Günü geldi evlendim ve ayrı oturmam gerektiğini anlayarak kendime bir ev yaptım. Yerleştim, dost

ve tanıdıklar ziyaretine geldiler ve başladılar evimi tenkit etmeye.. Kimisi kapıları beğenmiyordu, kimisi de pencerelerin yerini.. İçlerinden bir Allahın kulu çıkıpta şurası güzel olmuş demedi. Ben de kızdım, elime bir balta alarak binbir zahmetle yaptığım evi yerle bir ettim. Sonra yine binbir emekle ve sayılan kusurları da tekrarlama-yaya çalışarak yeni bir ev yaptım. Dostlarım (!) bu defa aynı kusurları tekrar bir bir saymasınlar mı. Tepem attı. Evi bir daha yıktım. Ve yemin ettim. Bundan böyle, misafir, klavuz, köylüm veya yabancı! her kim olursa olsun, yaptığım işe burnunu sokanı öldürecek-tim. Eğer yaptığım işe müdahale etmeyecek birine raslasam ona bir kese altın verecektim.

Sen dostum, sen yaptığım işe müdahale etmedin. Bu suretle bana, andımı yerine getirme imkânını verdin. Bu bir kese altın senin olacak, ben de cemiyete yeniden intibak etmiş olacağım. Al, helâl olsun sana. Eğer burada kalmak istersen daima kardeş kalırsın. Yok, eğer gitmen icabediyorsa güle güle, yolun ve bahtın açık olsun.

İki dost muhabbetle ayrıldılar.

Tekrar yola koyuldu. Artık köyü yakındı. Köyüne, evine, karısına ve çocuğuna kavuşacaktı. Adımlarını sıklaştırmış, özlemle yürüyordu. Güneş batmış, etraf kararmaya başlamıştı. Gelmişti, evine yaklaştı. Bahçe kapısından içeri girdi. Pencereden baktı, karısı el değirmeniyle mısır öğütüyordu.

Şocen Ali

(Baştarafı 3. Sayfada)

kurları arasında «Ölümsüz Şair» adıyla anılmaya başladı. Her zaman genç şairlerin yanında bulundu, onlara «akım» hocası yaptı, Şocen Adem, Tai Boris - K'oş Betal, Bekul Barışbı onun akımının sürdürücüleri oldular.

O günün rejimini cesaretle eleştirerek şimşekleri üzerine çekti, bir takım tehditlerle karşılaşırsa da kutsal bildiği mücadeleye devam etti, kendi millî gelenekleriyle yoğrulmuş bir siyasi görüşü milletinin sosyal bünyesine oturtmaya çalıştı.

Şairin el yazmaları büyük harpte kayıp oldu. 1934-41 yıllarında roman yazmaya çalıştı Qambotre Latsere (Kambot ile Latse) adlı romanını yazdı. 1941 yılında fiilen iştirak ettiği vatan müdafasında Sovyet askerlerince esir edildi. Sürgün deyken kaldırıldığı hastanede sefalet içinde öldü.

Çok kısa olarak anlatılan Şocen Ali'nin hayat hikâyesi ibret alınması gereken hazin bir tablodur. Yabancıların emrinde sadakat yarışı yapan Kuzey Kafkasyalıların dikkatle okumasını tavsiye ederiz.

Milliyetçilik şahsi menfaatlerin hududuna sokulmadığı müddetçe kutsaldır. Çerkes Milleti sinesinde yetiştirdiği bu değerli evladiyla iftihar etmelidir. Manevi huzurunda hürmetle eğiliriz. Gerçek mücadele mükafatsız kalmayacaktır.

DİLİME TAK

Yalnızlıktan cam sıkılan ihtiyar biraz hava almak için kapının önüne çıkmış etrak seyrediyordu. Bir ara oradan geçmekte olan yabancı athıya, ihtiyar Çerkes örf ve âdetlerimize uyarak:

— Buyurun, biraz dinlenir, acı bir kahvemizi içersiniz, diye athıya eve davet eder. Uzaktan gelmekte olan ve zaten böyle bir çağrıyı bekleyen yabancı hemen attan inip avluya girer.

Bir tek misafiri dahi ağırlyamayacak kadar fakir olan ihtiyar Çerkes «buyurun» dediğine çoktan pişman, şaşkın şaşkın bakmaktayken yabancı:

— Atın dizginini takacak bir yer varmı? diye sorar.

İhtiyar gayet soğukkanlılıkla:

— Var, getir dilime tak, der Bu sözdeki manayı çok iyi anlayan misafir, biraz hoşbeşten sonra atına atlayarak ordan uzaklaşır.

Diğer taraftan bir erkek silüeti illişi gözüne. Adam ocaktan peynir çıkarıyordu. Tanınamıştı.. Kimdi bu? Bir hırsız olabilir. Hemen tüfegine sarıldı ve namluyu ona çevirdi. Tam tetiğe basacaktı ki, satıcının sesini duyar gibi oldu: «Birine çok kızdığın zaman..»

Satın aldığı akıl burada da işine yararmıştı. Ve saymaya başladı:

— Bir sesleneyim hele.. dedi «Bir, iki, üç, dört, beş, altı yedi» yedi..» Sinirleri yatışmış da ha nakul düşünür olmuştu..

— Bir sesleneyim hele.. dedi. Kapıyı çaldı. Darı öğüten değirmen sustu. Sevgili karısı, biricik oğluna seslendi: «— Oğlum, şu kapıya baksana..»

Delikanlı elindeki peynirleri bir tepsiye bıraktı ve kapıya koştı..

TARİH

sillere emanetle görevli bir nesil olarak kendilerine tanrıdan rahmet dileriz .

Türkiye Cumhuriyeti Kurmay Subaylarından olan merhum İsmail Berkok 1306 (1890) yılında Kayseri Vilâyeti, Pınarbaşı Kazasının Yağlıpınar köyünde doğmuştur. Babası Ali Berkok Kabartay Kabilesinden olup 93 harbinde 25 yaşında Kafkasya'dan Türkiye'ye muhacir gelmiştir. Annesi de Kabartay Kabilesinden olup Adı Uğurhan'dır .

İsmail Berkok'un iki erkek, bir kız kardeşi vardır. Ahmet ve Mahmut isimli kardeşleri Umumi Harpte şehit düşmüş olup, Çanakkale Şehitleri listesinde kayıtları mevcuttur.

Kız kardeşi zengin bir paşanın oğlu ile evlenip İsmail Berkok'u tahsil için yanına getirmiştir. Tahsilinin ilk senesi kız kardeşi ve müteakiben eniştesi vefat ettiğinden İsmail Berkok için ilk tahsil devresi çok hazin bir sefalet ve meşakkat içinde geçmiştir. Himayesi altında bulunduğu ailenin çeşitli eziyetine rağmen köyünden ayrılırken babasının söylediği şu sözü düşünerek sabır ve azmetmişti: «biz hürriyet ve muvafakiyet için yıllarca kan döken bir milletin evlâdıyız. Tuttuğumuz taşte ölmek var, dönmek yok. Oku, ilim sahibi olarak bir gün Anavatanına Kafkasya'ya gideceksin.»

İsmail Berkok Kafkasyalı kavimlerin hepsinin dilleri yanında Fransızca, Rusça, Arap-

İstiklâl Harbi yıllarında, 93 Harbinde Kafkasya'dan Türkiye'ye muhacir olarak gelerek sivil paşa rütbesine kadar yükselmiş olan Ubuh Kabilesinden Mehmet Tefik Vunca isimli zatın yüksek tahsilli kızı Zekiye Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden ikisi erkek, biri kız üç evladı olmuştur.

İstiklâl Harbinde IV. Kolordu Erkânharp Reisliğinde Kütahta'da kanlı muharebelere sahne olan Nasuhçal mevzilerinin yerlerini isabelle tesbit ederek takdirname almış ve 1927 yılında da «İstiklâl Madalyası» ile taltif edilmiştir.

1936 Yılında Harp Tarihi Encümeni Reisliği'ne getirilmiş, orada Atatürk'e ait ilk tarih kitabını yazmıştır. 1938 Yılında Ordu Dairesi Reisliği'ne tayin edilmiş II. Dünya Savaşına rastlayan bu önemli devrede seferberlik program ve ikmallerini doğruluk ve başarı ile yerine getirmiştir. 1943 Yılında Askeri Temyiz Mahkemesine tayin edilmiş, Irkçılık ve Türkçülük suçu ile mahkemeye verilen 42 Türk gencini hak adalet ve vicdan yolundaki şiddetli müdafaaaları devrin siyasi düşüncelerine uymadığı gerekçesiyle tenkit edilmiştir. Aslında 42 münevver Türk genci şiddetli ceza talebi ile Irkçılık - Turancılık suçundan Askeri Mahkemeye verilmiş bulunuyordu. İsmail Berkok gençlerin bu düşüncelerinin bir suç teşkil etmediği kanaatini beslediğinden onları müdafaa

İsmail Berkok
Askeri üniformasıyla

duygularına hayran olduk.»

1946 yılında kendi arzusuyla emekliye ayrılan İsmail Berkok 1950 yılında doğduğu köyün vilâyeti olan Kayseri'den mebus seçildi. Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunmakla «Kafkas İdealinin» gerçekleşmesine bir yön vereceğini ümit ederdi. Hatta son zamanlarda o zamanın Hariciye Vekili ile Kafkas mevzuunu görüşmüştü. 1954 yılında tekrar mebus seçilmişse de Meclise iltihak edemedi. Londra'da geçirdiği kanser ameliyatı neticesinde 10 Mayıs 1954 tarihinde vefat etti. Türkiye'ye getirilen naaşı büyük törenle Ankara Şehitliğine defnedilmiştir.

General İsmail Berkok Kafkasya'ya iki defa gitti. İlk keresinde mütareke sıralarında Türk Hükümeti'nin tasvibi ile yollanmış, yanına bir kurmay subay katılmıştı. Orada siyasi bir teşkilât kurmaları için tahsisat da gönderilecekti, fakat gittiklerinden kısa bir müddet sonra Türkiye'ye avdet emri aldılar. İsmail Berkok aç, sefil kalsa da dönmek istememişti fakat «eğer dönmezseniz vatan haini sayılacaksınız» diye hususi bir haber alınca gruptan ayrılmayıp Türkiye'ye döndü. Kafkasya'da geçen zamanın hayatının en hissi ve en tatlı anıları olduğunu söylerdi. Son nefesine kadar bu vatani kurtarmak için çalışacağına and içmişti. Oldükten sonra da ruhumla bu dava için çalışanlara refakat edeceğime eminim derdi.

1919-20 Yıllarında Mütarekenin kargaşalığından istifade ederek ikinci defa Kafkasya'ya gitti. Kafkas halkının muhtelif cereyanlara kapıldığı, ne yapacaklarını şaşırıldığı bu sıralarda tek başına mühim teşebbüslerde bulunuyor, büyük tehlikelere rağmen çalışıyordu. Babası Ali Berkok'un elmaçık kemiğine parmağını dayamış, gözleri yaşlı olarak «Kafkasya'da doğan ve oradaki saf, temiz, kahraman Kafkasyalıları gören ve onlarla yaşayanların başka bir yerde mes'ut olmasına imkân yoktur.» sözünü hatırlıyor ve rahmetli babasına hak veriyordu.

Birgün Bolşevik reisi Kafkasyalıları Kazbek Tepesinde toplamış onlara konferans veriyordu (!) «Ey ahali size şeker vereceğiz, kumaş verece-

ğiz, sizi rahat yaşatacağız, bize tabi olun» sözüne karşılık Kafkasyalılar arasından üstübaşı yırtık, beyaz sakallı bir ihtiyar elindeki kalın sopasına dayanarak ve başını Kafkaslılara has bir gururla yukarı kaldırarak «Ey Reis, vaatlerin senin olsun, ruhumuzun açlığı karşısında karnamızın açlığını duymuyoruz, biz şekerle ekmele değil hürriyet ve istiklâlle doyuyoruz, ya buna ulaşır ya da şu şehitliğe diğer Kafkasyalıların yanına gömülürüz» demişti.

Ruhlarda ebedileşen merhumun
Ankara şehitliğindeki
ebedi istirahatgâhi

Bu veciz konuşmaya şahit olan ve havanın verdiği heyecanla kendinden geçmişcesine bir kaya üzerine oturan General İsmail Berkok'u İslâm ismindeki aynı yaşlı şahıs «Hey dekanlı, nerede yaşarsan yaşa ecdadın buradadır. Bize geldin çalışıp çabalyorsun, elinden geleni esirgersen yarın ahirette ellerimiz yakandadır» diyerek bugün bütün aydın ve büyüklerimizden beklediğimiz milliyetçi bir hareketin ve düşüncenin bayrağı olmağa teşvik etmişti.

Bundan sonra Bolşevikler bir bahane bulup İsmail Berkok'u hapsedtiler. Hatta idam edilmek üzereyken Türkiye'den tesadüfen gelen bir Heyetin yardımı ile Türkiye'ye dönüp milli mücadeleye iştirak etmiştir.

General İsmail Berkok vefatından sonra ailesine maaşından başka maddi birşey bırakmamıştır. Daima namusuyla ve doğruluktan ayrılmayarak, iddiasız çalışmıştır. Ölümünden sonra Türkiye'de birçok gazeteler, dergiler, kitaplar General İsmail Berkok'un faziletinden, ilminden ve müstesna karakterinden sitayişle bahsetmişlerdi. Vefatından evvel yayınlanan eseri ile Türk Ordusunun yetişmesinde büyük rol oynayan ve bir İtalyan Ya-

zarına «Bence zamanımızın iki tabiiyecisinden biri Rommel diğeri İsmail Berkok'tur» dedirten ve Orduyu tercüme kitaplarından ilk olarak kurtaran General İsmail Berkok'tur. «Tabiye» adlı bu eseriyile hükümetin takdirini kazanmış ve «Ordunun Hocası» ünvanını almıştır.

Generalin basılmamış iki eserini ailesi ve çocukları vefatından sonra yayımlamışlardır. Biri «Tarihte Kafkasya»dır. Kafkasyayı tarih, coğrafya, jeoloji, etnoloji, arkeoloji v. s. bakımlardan inceleyen ve Çarlık Rusyası ile yapılan mücadele ve muharebeleri izah eden 535 sahifelik bu eserinde orijinal resimler, krokiler ve haritalar yer almaktadır. Yeni Türkçeyle yazılmış Kafkasya'ya ait en geniş kitaptır.

Diğeri ise: Birleşmiş Milletler idealini kuruluşundan senelerce evvel savunan ve dünya gençliğine hitap eden «Kurtuluş Yolu» isimli dini ve felsefi bir eserdir.

Tüm yaşantısı, eserleri ve ideal milliyetçilik mefküresi ile ruhumuzda ebedileşen örnek insan General İsmail Berkok'un manevi huzurunda bir kere daha huşu ile eğilir, tekrar tekrar Tanrıdan rahmet dileriz.

Ruhu şad olsun.....

Merhum İsmail Berkok ve ailesi bir arada

ça, Farsça bilirdi ve bu lisanslarda çeşitli makedeler yazmıştır.

Harp Akademisini 1910 yılında iyi derece ile bitirmiş ve aynı yıl Erkânharbiyeyi Umumiye de vazife alan İsmail Berkok kısa bir zaman sonra Makedonya'da mühim bir tümene kurmay başkanı olarak tayin edilmiştir.

Meslek hayatına atılışını takip eden yıllarda İran, Kafkas, Irak cephelelerinde fiilen bulunmuş ve İstiklâl Harbine kadar olan dönemde sırasıyla 1915 te «Harp Madalyası», 1916'da «Kılıçlı Liyakat Madalyası», 1918'de «Kılıçlı Gümüş İmtiyaz Madalyası» ve 1935'te Kılıçlı Osmanlı madalyası almıştır. Ayrıca Kutulamara'raki başarılarından dolayı Almanlar tarafından «Gümüş Salıp Madalyası» ile taltif edilmiştir.

etti. Hakimler Heyetinde de bu fikrini kabul etmişti. Zira herkes İsmail Berkok'un vicdani kanaatlarına itimatları olduğu gibi esasen kendileri de bu gençlerin suçlu olduklarına kani değillerdi, ancak bir cesaret meselesi mevzu bahisdi. İşte bu cesareti kuvvetli savunmaları ile İsmail Berkok vererek beraatleri temin etmişti. Bu değerli şahısların bir çoğu halen hayatta önemli mevkiler işgal eden ilim adamıdır. 1946 da Türkiye'de çıkan günlük siyasi Tercüman gazetesinin sütunlarında «Tabutluktan Nur Işığın» adlı birkaç makale yayınlamıştı. Amerikada oturan ve adı geçen olayları yaşayan bir Türk Vatandaşının yazdığı bu yazılarda İsmail Berkok için şu satırlar yer alıyordu: «General İsmail Berkok'u sadece mahkeme esnasında gördük ve mertliğine, cesaretine, insani

tarihte

MAYIS

Mayıs ayı 11 Mayıs 1918 Cumhuriyetinin sevinci yanında, birkaç kıymetli büyüğümüzün vefatı ve facia olarak nitelenebileceğimiz olayların yer aldığı bir aydır.

Unutulmaması gereken bütün bu olayları kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

1 Mayıs 1952

Kuzey Kafkasyalı yazarlarımızdan Tambi ELEKHOTİ Paris'te vefat etti.

10 Mayıs 1954

Türk Ordusunun değerli komutanlarından, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinden, Kuzey Kafkasyalı General İsmail BERKOK te davi için gittiği Londra'da ameliyatı müteakip vefat etti.

11 Mayıs 1918

Hürriyet için kemiklerini abide yapan Kuzey Kafkasyalıları Andı'de 1500 kişinin katıldığı bir toplantı sonunda Cumhuriyetlerini ilân ettiler .

15 Mayıs 1962

Asıl adı Hüseyin Şemi Tümer olan, çeşitli Çerkes Cemiyetlerinde faal rol alan ve sayısız Çerkesçe şiirin yazarı Seyin TIME vefat etti.

17 Mayıs 1877

Kuzey Kafkasya'da İngiltere Krallığının vazifeli memuru olarak muhtelif geziler yapan ve gezi hatıralarını kitap halinde yayınlayan, Kafkasyalıları duyduğu sempati ile çeşitli faydalı faaliyetlerde bulunan büyük dost David URQUHART vefat etti.

21 Mayıs 1864

Binlerce şehidin kanyla rengini değiştiren, Kuzey Kafkasyadaki meş'um Büyük Göç'e temel olan Asıfpo deresi savaşının 106. yıldönümü.

26 Mayıs 1918

Kafkas Milletlerinden Gürcülerin Cumhuriyetlerini ilân edişleri.

28 Mayıs 1918

Kafkas Milletlerinden Azeri ve Ermenilerin Cumhuriyetlerini ilân etmişleri.

28 Mayıs 1945

II. Dünya Savaşında vatanlarının hürriyeti için Almanlarla birlikte Ruslara karşı savaşan ve harbin sonunda batı devletlerine sığınan ekseriyetini Kuzey Kafkasyalıların teşkil ettiği 8 bin küsur mültecinin İngilizler tarafından Ruslara teslim edilginin 25. yıldönümü.

DOKTOR ve SİZ

SÜT ÇOCUKLARINDA BESLENME PROBLEMİ

Çocukların beslenme konusu, üzerinde titizlikle durulması ve bilgili bir şekilde yapılması gereken önemli bir konudur. Bizde ya maddi imkânsızlıklar yüzünden çocukların büyüme ve gelişmelerini sağlayacak, günlük enerji sarfını karşılayacak besin maddeleri tam olarak alınamamakta, veya bu konuda annelerin gerekli bilgileri olmadığı için çocuklar, tek taraflı beslenmektedirler. Tabii ki bu tip beslenmelerde çocuklarda gelişme gerilikleri ortaya çıkmaktadır.

Alınan besin maddelerinin, her çağın ihtiyacını karşılayacak nitelikte olması gerekir. Besin maddelerinin, kâfi miktarda protein, yağ, karbonhidrat, mineral ve vitaminler ihtiva etmesi şarttır. Bu husus sağlanamazsa çeşitli beslenme bozuklukları belirir.

Bu durumu dikkate alarak, beslenme şekillerinin kızaça izahında ve bunları her annenin bilmesinde, çocuk sağlığı yönünden muhakkak büyük faydaları vardır.

Çocuklarda başlıca üç beslenme şekli vardır :

1. — Tabii beslenme
2. — Sun'î beslenme
3. — Karışık beslenme.

Tabii beslenme, anne sütüyle yapılan beslenmedir. Anne sütü, normal doğmuş bir yavrunun bütün ihtiyaçlarını belli bir süre için karşılar.

Sütün gelmesi, doğmadan sonra ortaya çıkan fizyolojik bir hadisedir. Doğumdan ortalama 48 - 96 saat sonra süt tam olarak gelmeye başlar. İlk beş gün içinde gelen süt, KOLOSTRUM denilen sarımsak renkte, koyu yapışkan, özel kokusu olan bir süttür. Ortalama 14 üncü günden sonra, bilinen anne sütü meydana çıkar.

Çocuğa ilk meme, doğumdan 6 - 12 saat sonra verilmelidir. Meme ilk günlerden itibaren 3 saatlik aralarla verilebilir. Fakat «ağlayan

çocuğa meme» diyebileceğimiz bu prensibi, bu günkü hayat şartlarında ancak çalışmayan ev kadınları tatbik edebilirler. Geceleri imkân nisbetinde süt verilmemelidir. Bu husus çocuğun terbiyesi bakımından önemlidir. Çocuğa, ilk günlerde her iki meme süt bollaştıktan sonra ise her öğünde bir taraf verilmelidir. Çocuk memede en çok 20 dakika bırakılmalıdır. Bazen bir meme emzirilirken diğerinden fazla süt akabilir, memelerin süt miktarı farklı olabilir, süt fazlalığından dolayı memeler boğaltılmayınca, anne rahatsız olabilir. Bu gibi durumlarda ve günlük son meme saatinde çocuğa, başlangıçta olduğu gibi her iki taraf emzirilir.

Çocukları 6 - 9 aylık bir emzirmeden sonra memeden kesmek gerekir. Ancak sıcak mevsimlerde ve çocuğun hastalığı halinde memeden kesmek doğru değildir. Anneler çocuklarını birden bire değil, yavaş yavaş memeden kesmelidirler.

Karışık beslenme, çocuğun anne sütü yanında başka gıda maddeleri de alması keyfiyettir. Eğer çocuklarda uyku bozuklukları, sonraları fazla uyku, doymama hissi, daha sonra besinin reddi, dışkı sayısı ve miktarının azalması gibi durumlarda, çocuk anneden yeteri kadar süt alamıyor demektir. Bu takdirde karışık beslenme tatbik edilmelidir. Burada kullanılacak besin maddeleri, sun'î beslenmede kullanılanın aynıdır.

Sadece hayvan sütleri ile beslenme şekline sun'î beslenme diyeruz. İnek sütü çocuk beslenmesinde çok kullanılan bir besin maddesidir. Çocukları arızasız bir şekilde sun'î beslenme ile büyütmek bugün için mümkündür. Ancak şunu da belirtelim ki, hiç bir gıda maddesi, anne sütü kadar çocuğa uygun değildir. Çocuğun alacağı süt miktarı şöyle tayin edilebilir: Çocuğun vücut ağırlığının 1/10 u kadar, 750 gram oluncaya kadar su ile karıştırılır. Ve 5 - 6 öğüne bölünerek verilir. Süte katılacak şeker miktarı da çocuğun ağırlığının 1/100 ü kadar olmalıdır. Sun'î beslenmede süt, 8 saatlik bir gece fasılası vermek üzere, 3 - 4 saatlik aralarla verilmelidir. Bir defa da çocuğun alacağı miktar, ikinci haftadan sonra günde, çocuğun her kilosu başına 140 - 170 gram olmalıdır.

Tabii veya sun'î olarak beslenen çocuklara, belirli bir zamandan sonra meyva suları, sebze, tereyağı veya nebati yağlar, irmik ve hububat unları, et, karaciğer, beyin, yumurta, balık gibi ek besin maddelerinin verilmesi gerekir. Ayrıca vitamin ve demir gibi maddelerin verilmesi de lüzumludur. Kaynatılmış ve soğutulmuş su, ilk günlerde dahi verilebilir. Eğer çocuk kâfi miktarda C vitamini alıyorsa 3 üncü ayda, aksi halde 6 ıncı haftada 15 gramdan başlayıp 60 - 90 grama kadar çıkmak üzere meyva suları verilmeye başlanır. Diğer ek besin maddeleri ise aşağıdaki şemalara göre verilebilir.

AYLAR

Saat	1.	2.	3.	4.	5.	6.
06.00	Meme veya diğer sütler	Meme veya diğer sütler	2 inci ay gibi	Meme veya diğer sütler	Meme veya diğer sütler	Meme veya diğer sütler
10.00	"	Meyve suyu, meme veya diğer sütler, meyve suyu	"	Meyve suyu meme veya diğer sütler meyve suyu	Meyve suyu sebze çorbası meyve suyu	Meyve suyu Duhalıbe meyve suyu
14.00	Meme veya diğer sütler	Meme veya diğer sütler Meyve suyu	2 inci ay gibi	sebze çorbası meyve suyu	Meme veya diğer sütler meyve suyu	Sebze çorbası
18.00	"	meme veya diğer sütler	"	Meme veya diğer sütler	muhallebi	Yoğurt
22.00	"	"	"	"	Meme veya diğer sütler	Meme veya diğer sütler

AYLAR

Saat	7 - 8 - 9	10 - 11	bir yaş
08.00	Süt, peynir, ekmeç reçel, meyve	Süt, peynir, ekmeç, reçel, tereyağı, meyve	İlave olarak rafadan yumurta, meyve
12.00	Sebze püreleri, kara ciğer veya beyin veya yumurta sarısı meyve	İlave olarak sızbız köfte veya beyaz tavuk eti, meyve	İlave olarak balık, pirzola Meyve
16.00	Yoğurt veya meyve püresi, meyve	Yoğurt veya meyve veya limonata + bisküvi	Yoğurt veya meyve veya limonata + bisküvi
20.00	Muhallebi veya Şehriye çorbası	Muhallebi veya şehriye çorbası veya makarna	İlave olarak lapa veya yoğurt hamur işleri + komposto

Selâm Aleyküm

Sevinç gözyaşları
Çiy gibi süzülen, yanaklara
Yanaklara...
Selâm aleyküm toprağıma
Ata yurdum topraklara.

Uçurumlar
Hasret yüklü sesimi yankılar:
Selâm aleyküm!...
Gizli mezarlar
Bembeyaz karlar;
Selâm, selâm aleyküm!...

Size geldim
Atalarımın ve hülyalarımın karlı
dağları

Size geldim Leğoneka kırları
Özlemle ve
Bütün kalbimle;
Selâm aleyküm.

Yükseklerden
Dökülen çağlayanların
Hep kulaklarımda ağlamaklı
sesiniz

Geçiyor bulutlarım
Geçiyor
Geçiyor sessiz

Genç bir çoban
Kalpaklı
Yanık yüzlü
İnce uzun parmaklı
Türküler dökülüyor kavalından
Kuvallı ağlamaktan.

Benim atam özgürken
Doru atlarla dolaşıyordu
Bu aziz toprakları, bu güzel ürdu
«Ben hep özgür, her hep hür
Kalacağım»
Diyordu.

Duyuluyormu şimdi
Orada
Adige sesim
Yamaçlarda, yeşil ovalarda
Buğulaniyormu
Sıcak nefesim?...

Selâm aleyküm, karlı dağlar
Yabancı saymayın beni
Selâm aleyküm, bembeyaz karlar
Atın üstünüzden demir kefeni.

Selâm aleyküm!.....
Selâm aleyküm!.....

Yaşarsan benim gibi, Ölürsen bunun gibi Olursun.

Gözü az gören zavallı bir ihtiyar yürürken, ayağı kuru bir at kafasına takılarak kayıp düşüverdi. İhtiyar kendisini düşüren kuru kafayı alıp sağını solunu iyice inceleyen onu gören şakacı bir genç yanına yaklaşarak:

— Elindeki o şeye beni de hissedar edermisin Tamade? diyerek takıldı.

Alaylı bir tavırla söylenen bu soze ihtiyar:

— Benimle alay etme delikanlı, düşün. Ömrün olursa benim gibi, ölürsen bunun gibi olursun diyerek cevap verdi ve elindeki kuru kafayı anlamlı bir tebessümle bir tarafa atarak yoluna devam etti.

Kuzey Kafkasya'nın popüler müziğinden bir örnek. «Gözlerin» isimli şarkının notaları.

УЭ УИ НІТІ

Çerkezlerin Menşei

İş görülecektir. Kendiliğinden ortaya çıktığı gibi bu verileri dikkate almamak gerekir, aksine bu veriler, özellikle kelimenin anlamı lâyıkıyla belirdiğinde, kelime haznesinin benzerliği sayıca fazla olup ta istikrarla anlatılmadıklarında, nihayet bizi ilgilendiren sahada kelimeler Çerkesce'nin yardımıyla iyice analiz edilip fill öntakıları, kıssımsıklar, bileşik kelimelerde unsurların düzeni, çoğul takısı v. s. gibi Çerkesce'ninkine benzer morfolojik mekanizmaları ortaya çıkarıldığı zaman yola girmiş olmalıdırlar.

Bizim ilgilendiğimiz sorunların incelenmesinde arkeoloji ve antropoloji kıymetli birer destek teşkil edebilirler, fakat biz onları ancak üçüncü dereceden sayıyoruz: Arkeoloji isimlidir, lisan ve metinlerin sustuğu yerde konuşmaz.

Bu inceleme süresince Çerkesce'nin önemi birçok kere ortaya çıkacaktır. Onun şaşılacak derecede muhafaza edilmiş olması ve zenginliği, karanlık kalmış ve Çerkeslerle diğer milletlerin arasındaki akrabalık karmaşıklıklarına yeni bir ışık tutacaktır. Bu konu büyük ilmi öneminden dolayı başlı başına özel bir inceleme gerektirecektir. Tarih ve etnoloji Renan'ın «bizim saniya dayanan zavallı bilgilerimiz» şeklinde tarif ettiği gibi ortaya çıkmıştır. Fakat olağanüstü gelişmelerine rağmen, bazı soruları henüz aydınlatamadılar. Örneğin: Çerkeslerin menşei'ne yakinen değinen birçokları öncelikle Thrakeslerin, Kimmerlerin, Metlerin, Kasitlerin v.s. etnik pozisyonlarıyla ilgilennmiş ve konunun derinliklerine inmeden başlangıç noktalarında kalmışlardır.

Çerkesler doğrudan doğruya bu halkalardan gelmişlerdir. Bunlar ise Küçük Asya ve Akdeniz Havzasının diğer halkalarıyla çok yakından akrabadırlar: Pelajlar, Etrüskler, Liguryalılar, Mediler, Libyenler, Leleler, Lisyenler, Lidyenler, Mitannienler, Hititler v.s. Yani Avrupalıların ilk sakinleriyle Grek medeniyetinin gelişmesine beşiklik eden ve Grek mucizesinin hazırlayıcısı olan bir toplumdur. Zira Greklerin mitolojisi, sanatları ve ilmi 3/4 oranında kendisinden önce gelenlere dayanır. Maden işletmeciliği, hububat ziraatı, attan ve harp arabasından istifade, Promete ve ateşin önemli efsanesi aynı Hellen öncesi dünyasına aittir.

Bunu meydana getirdiği konunun haşmetini, sorunların sonsuzluğunu görür gibi oluyoruz. Tekrar edelim birkaç defa incelenmiş olan bu eski konulara sınırlı bir görüş noktasından yanaşmak önemlidir. Bu nokta: kaybolmuş eski medeniyetlerin en son kalıntısının menşei noktasıdır. O zaman bir çok karanlık sorunlar aydınlanacaktır.

Bugün bizim okuyucuya sunduğumuz ilk kısım bu sorulara ancak bir çeşit giriştir. Önce sahayı temizleyip hareket temellerini hazırlamak gerekmektedir.

İkinci kısım Çerkeslerin Trakya sakinleriyle (Tharakes) olan akrabalığından bahsedecek, orada:

1. Çerkos ve Tharakes etnoğrafyasıyla ilgili tarihsel verileri,
2. Kuzey Kafkasya - Trakya topoğrafya ilmi,
3. Müsterek özel isimler,
4. Çerkesce ile Trakya dillerinin oranları,
5. Tharakeslerin dinsel, kültürel, sosyal v.s. durumlarının Çerkeslerinkine kıyaslaması,
6. Antropolojik ve arkeolojik veriler dikkate alınacaktır.

Üçüncü kısım Kuzey Afrikanın, Ön Asyanın ve Avrupa'nın en eski milletleri arasında büyük Tharakes ailesinin (Kimmerler, Azolar, Sormatlar, Medolar, Kesitler) yerini izaha ayırmıştır.

Ancak daha sonra, konunun dağılmış ve kaybolmuş bütün unsurlarını tıpkı kırılmış bir vazunun parçaları gibi yerine koyup birleştirmek suretiyle, ehliyetli araştırmacıların ortaya koyacakları köklü bir eserin hazırlanmasında rolü olacağına inanıyoruz.

Paris - Viroflay, Novembre 1938

Aytek NAMİTOK

SAYIN OKUYUCULARIMIZDAN

FİKRİ DUMAN

P. K. 1119

Gazetemiz Abone işlemlerinin kurşukluğna meydan verilmeyen yürütülebilmesi için Abone bedellerini :

adresini göndermelerini

ÖNEMLE
RICA
EDERİZ.

KAMCI — Aylık Siyasi Gazete ★ Sahibi: Ali Erkmen ★ Yazı İşleri: Yaşar Kemal Aksoy ★ Hesap İşleri: Fikri Duman Her Türlü haberleşme Adresi: P. K. 1119 KARAKÖY - İST Fiyatı 250 Kuruş ★ Yıllık Abone bedeli - 12 sayı - 20.— TL. ★ Abone Kayıt Adresi: Duman P. K. 1119 KARAKÖY - İST. Gazetemize gönderilen yazılar basılınsın basılmınsın iade edilmez. Yayınlanan yazılar kaynak gösterilmeden iktibas edilemez. Dizgi ve tertip : ÜNVER MATBAASI

Baskı : ŞENEL MATBAASI

KUZEY KAFKASYADA

Tiyatro ve Sahne Sanatı

Sanat, milletlerin hars, kültür ve medeniyetlerini dile getirerek, milli karakterlerini yansıtan önemli bir sosyal unsurdur.

Tiyatro ve sahne sanatının milli kültür ve eğitimle el ele vermesi, milli benliğin bekasında ve kuvvetlenmesinde çok önemli bir faktör olduğu gibi soysuzlaşması ya da soysuzlaştırılması da o derece zararlı bir mikroptur. Demek oluyor ki tiyatro ve sahne sanatı, yayım ve neşriyat gibi etkili bir taarruz ve savunma silahıdır. Temsilcilerinin ve yaratıcılarının milli kültürle mücehhez, inançlı ve sağlam karakterli olmalarıyla doğru orantılıdır. Tarih boyunca galip unsurların neşriyat ve sahne sanatını istismar suretiyle yerlerini sağlamlaştırma ve kendi rotalarında ilerleme yolundaki çabaları daima müsbet sonuçlar vermiştir.

Kafkasya'da da bu sanat böyle bir amaçla başlatılmıştır. Kuzey Kafkasya'da görülen ilk tiyatro, 1870 de Terekale'de Ruslar tarafından siyasi maksatlarla açılan bir Rus tiyatrosuydu. Pek çok gayeler meyanında daima ilk plânı teşkil eden «azınlıkların rustaştırılması» tiyatronun daha ilk açılış töreninde bile şehrin valisi tarafından bizzat ifade edilmişti ve tiyatronun vechesi daima bu yönde geliştirdi.

Ancak her sanatın olduğu gibi bilhassa bu türlü sanatların hayatıyeti halkın tasvip ve ilgisiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Halkta uyanacak antipati ve tepki Tiyatro sanatının kaderini tayin etmektedir. Yani tiyatro halkın özbenliği ile orantılı olarak gelişir ya da ölür.

İşte bu Rus tiyatrosu da halkın öz benliği ile taban tabana zıt bir faaliyet gösterdiği için rağbet görmedi ve gayesine ulaşamadı. Hatta halkın ve bilhassa aydın kitlenin, tiyatro sanatına önem vermesine bir nevi yardımcı olarak milli bir tiyatronun doğmasını çabuklaştırdığı için «bindiği dalı kesmiştir» demek dahi mümkündür.

İlk milli tiyatronun 1905 yılında Osetya'da amatör aktörlerin çabasıyla kurulduğu bilinmektedir. Bu tiyatrodaki Cumhuriyet devri Kabinesinin Üyelerinden Yelbuzdiko Britay'ın «Zilletle Yaşamaktansa Şerefle Ölmek» adlı eseri başarı ile temsil edilmiş, halkın takdir ve tasvibini kazanmıştır. Aynı eser diğer bölgeler için de örnek olmuştur. 1906 yılında Terakkale'deki Çerkes gençleri, meşhur Oset edibi Koçisova Roza'nın «Pristav Delirmiş» adlı tiyatro eserini oynadılar. Temsil büyük bir takdir ve ilgi toplamış, tiyatronun Kafkasya'da gerekli zemini bulmasına yardımcı olmuştur. Bundan sonra tiyatro yazarları ve aktörleri gittikçe çoğalmış ve tiyatro gördüğü rağbetten güç alarak hızla gelişmiş ve ilerlemiştir.

Britay daha sonra, kendisini sürgün ettirecek kadar milli ve etkili oluşuyla dikkati çeken «Hazbi» eserini kaleme alarak temsil edilmesini sağladı. Bunun üzerine Nazran kalesine Ruslar tarafından sürgün ve mahkûm edilen Britay yine boş durmadı, orada iken «İki Bacı» adlı eserini yazdı. Çarlık Rusyasının, azınlıklar üzerindeki bu tip baskısı, yeni yeni gelişmekte olan tiyatro ve sahne sanatına bir kamçı, ya da «yangına köruk» oldu.

Artık Kuzey Kafkasya'da tiyatro sanatı, Çarlık Rusyası için önü alınmaz bir milli cereyan ve hatta kangren haline gelmiş büyük bir yara oldu.

Bu durumu önleyebilmek için çok ağır şartlar ve müeyyideler koydu, merhametsiz sansür heyetleri kurdu. Bir tiyatro eserinin sahneye konması, Kafkasya Genel Valisi nezdinde bir sansür heyeti tarafından incelenip müsaade edildikten sonra ancak mümkündür. Bu da hem uzun zaman alıyor, hem de milli tiyatro eserlerinin sahneye konması oldukça zorlaşıyordu. Bu sebeple 1905 te doğan ve hızla gelişme istidatı gösteren milli tiyatro cereyanı ilk zamanlardaki hızını ve canlılığını sürdürmedi.

Sovyet Rusya'da Cumhuriyet devri, tiyatronun gelişmesi için daha elverişliydi. Bu ara Dağıstan Bölgesi tiyatro sanatına daha çok eğildi. 1925 yılında Şamilkale'de bir tiyatro okulu kurularak bu sanatın gelişmesinde büyük katkılarda bulundu. Temirbulat Bulatof, Davutof, Malaçihanof'lar yetiştiler ve durmadan yeni eserler verdiler.

Çeçen - İnguş bölgesinde de 1933 yıllarında Sunçkala Çeçen Milli Tiyatrosu kuruldu.

Kuzey Kafkasya'da bu sanat her yönüyle ele alındı, tiyatrolar halkın ayağına getirildi, turneler tertiplendi her köyde temsiller verildi. Bir köyde verilen temsili seyretmek için halk komşu köylere akın etmeye başladı. Halk o kadar memnundu ki bazı temsiller, binlerce seyirci yüzünden açık havada oynanıyordu. Kendilerine sorulduğu zaman halk «kendimizi hayal aleminde zannettik» gibi memnuniyet ifade eden cevaplar veriyorlardı. Bununla beraber Sovyet Rusya her sanat dahını olduğu gibi Tiyatro sanatını da kendi reklâmı ve propaganda için bir alet olarak kullanmakta ısrar ve devam etti.

Sanat daima hürriyet havası içinde tabii bir gelişme imkânı bulur. Bu müsait zemini bularak kendilerine hitap edecek milli tiyatro eserlerinin oynanamaması yüzünden Kuzey Kafkasya'da tiyatro istenilen düzeye çıkamadı. Ayrıca tiyatro binası yetersizliği de büyük bir problemdi. Pek az tiyatro binası mevcuttu, en büyük Temurhanşura Tiyatrosu da ihtiyaca cevap veremiyordu. Fakat bütün bunlara rağmen tiyatro çalışmalarını yine de durmamış, gerek yazarları ve gerekse aktörleri çoğalmış, hatta operalar bile hazırlanmıştı.

Bu türlü yerli tiyatro eserlerinin dışında dünyaca meşhur oyunların tercüme ve temsil edildikleri de görülmektedir. Meselâ Temurhanşura Tiyatrosunda Otello tamamen yerli inkânlarla sahneye konmuş ve büyük bir ilgi toplamıştır.

Sinema ise, Kuzey Kafkasya'da bütün materyalleri, aksesuarı, zengin senaryo konuları ve kabiliyetli aktörleri olmasına rağmen bir sanat olarak doğmamış veya gelişmemiştir. Buna gerek Sovyet Rusya'nın tekelci tutumu ve gerekse hacminin büyüklüğü itibarıyla fazla sermayeye ihtiyaç göstermesi v.s. gibi sebepler tesir etmiş olsa gerektir.

KAFKASYA'da Folklor ve Müzik

Folklor, Milletleri örf ve âdetleri, gelenek ve görenekleri, sosyal yaşayışları, fiziki ve ruhlı hasletleri, insanlık ve medeniyet anlayışları ve tüm karakterleriyle yansıtan, en kötü şartlar altında bile fertlerini bir araya getirip milli bir hava teneffüs ettirecek geçici de olsa milli bir mutluluk yaratan, böylece milli benliğin bekasında ilk merdiven basamağı rolünü oynayan, vaz geçilmez bir halk sanatıdır. İnsan, folklorünü seyretmekle milletinin temel karakterlerini ana hatlarıyla da olsa çizebilir ve o millet hakkında bir kanaat sahibi olabilir.

Kafkasya dünya tarihinde eşine az rastlanan, mezalimlerin, istilaların, çetin harplerin ve akla gelebilecek her türlü insafsızlığın sahnesi olmuştur. Kafkasyalılar da, bütün bu felâketlerin ciritmediği, silmediği ve sindiremediği tarihi bir dünya ahidesi olarak karşımızdadır.

Yorgunluk dinlenmeyi, üzüntü ve sıkıntı eğlenmeyi gerektirir. Bu kadar uzun süreli harplerin etkisi

altında dinlenecek ve eğlenecek bir fırsat bulamayan talihsiz Kafkasyalı Çerkes, bu kötü talihiine rağmen her zaman güçlü, her zaman zinde ve her zaman tetikte durmak mecburiyetindeydi. Çerkes harbe giderken folklorü ve müziği ile doluyor, enerjisini bir nevi ondan alıyordu. Tabiidir ki folklor, kendisinin yaratıcıları ve içinde buldukları sosyal ortam ile iç içe, kucak kucaka olmak zorundaydı. Ve öyle oldu. Folklor, her şeyiyle bir Çerkes'i terennüm ediyor, Çerkes de folklorünü günlük ihtiyaçları arasında görüyordu.

Savaşa mutlaka önde bir mızıka ile ve merasimle gidilirdi. Mızıka Çerkes Milletinin dertlerini ve ruhunun inceliklerini yana yakıla dile getirirken, Çerkes de onunla kahramanlık duygularını takvile ediyor ve gerçekten gücüne yeni bir güç ekliyordu. Anneler - Babalar, dost ve akrabalar, hatta düşmanlardan kurulu bir merasim kitası, Asker Çerkesi harbe uğurlardı. Bu merasimin psikolojik etkisi mızıka ile de süslenince Çerkes için tek yol zafer, ya da ölüm olurdu. Çün-

kü mağlup olarak dönen Çerkes, milli karakteri, örf ve âdeti gereğince kendisini uğurlayan o kalabalık kitlenin ve ruhunun gıdası olan mızıkasının yüzüne bir daha bakamazdı.

Kafkasya'da görülen ilk Müzik aletinin APEPŞİNE olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Öncele-

ri erkekler tarafından çalınan müzik aletleri, sonraları tamamen kadınlara inhisar etmiştir. APEPŞİNE, ŞİKEPŞİNE, KHİÇEPŞİN, PKHEPŞİN denilen müzik aletleri ağaç ve kıldan yapılan bir nevi telhi sazlardır. Bu devirlerde tempo için alkış kullanılmakla beraber, yapılan alkış ve PKHEİÇ (PKHE-

Burlya'de Çerkesler tarafından sahneye konan ve oynanan bir piyes

ÇİK) ile birlikte Çerkes Müziğinin sembolü olan PŞİNE (armonika)nın Kuzey Kafkasya'da görülmesi, mevcut kaynaklara göre sonraki devirlere raslar.

Müzik ve folklor Çerkes Milletinin gerçekten gıdası olmuştur. Zira dünyada emsali az görülen çalkantılı ve hareketli devirlerde Çerkesler, mutluluğu ve tesellilerini PŞİNE'nin tuşlarında ve tatlı melodilerinde bulmuşlardır. Bu yüzden hemen her evde bir PŞİNE bulmak her zaman mümkün olmuştur.

Beste ve güftesi ile birlikte Çerkes Müziği kendisini gerek ruhsal ve gerekse fiziksel yönüyle Kafkasyalı Çerkes'in bünyesine tamamen uydurmuş ve konularını daha çok kahramanlık anlatımlardan, efsanelerinden almış, Çerkes edebiyatı ile iç içe girip kucaklaşmış ve ayrılmaz bir bütün haline gelmiştir. Şair, edip ve müzisyen her zaman beraber ve omuz omuzdur.

Çerkes Müziğinin temel karakteri, sempatik bir hırçınlık, sertlik ve kıvraklık içinde bir kahramanlık ve isyânı terennüm etmesidir. Bunun yanında her zaman, acıklı, hüznünlü bir dram havasını da görmek mümkündür. Başka bir deyişle; sevinç ve kederi, isyân ve itaat, savaş ve medeniyeti, sükûnet ve dinamizmi tatlı ve realist bir ahenkle bünyesinde birleştirmiş olması onun temel karakteridir.

Buna rağmen son zamana kadar Çerkes Müziği, tek veya ikili bir enstrümanla görülmüş ve bir orkestra olmaktan uzak kalmıştır. Fakat bugün gerek Anavatan ÇERKESYA'da ve gerekse anavatan dışında, bilhassa Ürdün'deki Çerkeslerde büyük orkestralar kurulmuş olup hızla gelişmekte ve güçlü eserler vermektedirler. Türkiye'deki ve diğer devletlerdeki Çerkesler arasında da bir ihtiyaç olarak kendini gösteren bu yöndeki çalışmalar gelecek için ümit vericidir.

Kökü tarihin derinliklerinde olan Çerkes Folklorünün başlangıç noktası ay, gün ve yıl olarak tesbit edilememiş olup aslında buna lüzum da yoktur. Zira Çerkes Folklorünün Çerkesle birlikte varoluşu tabii bir gerçektir.

Her biri ayrı, ayrı, çok güzel ve enteresan hikâye ve efsanelere dayanan, Kafkas Folklorü adıyla dünyaya yayılan Milli Çerkes oyunları, Kafkasya'da Çerkeslerin öz benliklerinden ve sinelerinden doğmuştur. Her birinin kendine has özellikleri vardır. Ve ancak Çerkes örf ve adetlerine göre oynadıkları zaman mükemmeldir. Bu itibarla da Çerkes Folklorü, onu bizzat yaratan Çerkeslerden seyredilmelidir. Diğer milletlere «cambazlık» gibi görünecek kadar hareketli, tehlikeli, üstün bir kabiliyet, sağlam bir sinir sistemi kuvvetli bir karp, uzun bir boy, ve enerjik bir vücudu gerektiren nevi şahsına münhasır oyunlardır. Başlıcaları ve dünyaca meşhurları şunlardır: VIC, KAFE (ZEFAKO), LEPERÜŞ, ŞEŞEN, LEZGİNKA v.s... Herbirinin muhtelif şekilleri değişik figürleri ve Kafkasya'daki muhtelif bölgelere göre farklılıkları vardır.

Dayandıkları efsaneler ve hikâyeler bir hayli uzundur. Çerkes örf ve adetlerine göre oynanmış şekilleri ile birlikte ayrıca ele alınmalıdır.